

تأثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سودبانکی

(تاریخ دریافت ۱۳۹۷/۱۱/۲۲ ، تاریخ تصویب ۱۳۹۸/۰۲/۲۰)

آریا عزیزی

کارشناس ارشد حقوق بین الملل، مدیریت شعب موسسه اعتباری کوثر استان کرمانشاه

چکیده

هدف این مقاله بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود بانکی است. اقلام تعهدی سود بانکی از یک سو اجازه می‌دهند تا سود را طوری محاسبه کنند که گویای ارزش واقعی بنگاه اقتصادی باشد و از سوی دیگر این اقلام به مدیران اختیار می‌دهند تا از انعطاف‌پذیری روش‌ها و اصول پذیرفته شده‌ی حسابداری سوء استفاده کرده و محتوای اطلاعاتی سود را مخدوش کنند. ذی‌نفعان خارج از شرکت مانند سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان، نمی‌توانند به طور مستقیم این رفتار فرصت‌طلبانه‌ی مدیران را کنترل کنند. بنابراین، حسابرسان با رسیدگی‌های دقیق و با کیفیت خود می‌توانند اقلام تعهدی مورد استفاده‌ی مدیران را کاهش و مدیریت سود را محدود کنند. نتایج تحقیق‌های انجام شده نیز، نشان‌دهنده‌ی همین موضوع است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۲۵۵

فصلنامه مطالعات نوین بانکی - دوره دوم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۸

واژگان کلیدی: مدیریت سودبانکی، کیفیت حسابرسی، اقلام تعهدی، موسسه

حسابرسی

بخش اول: کلیات

یکی از اهداف گزارشگری مالی، ارائه‌ی اطلاعاتی است که برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و دیگر کاربران فعلی و بالقوه در تصمیم‌گیری‌های مربوط به سرمایه‌گذاری و اعتباردهی و سایر تصمیم‌ها، سودمند باشد.^۱ یکی از معیارهای مهمی که گروه‌های مزبور برای برآورد قدرت سودآوری شرکت، پیش‌بینی سودهای آینده و ریسک‌های مربوط به آن و همچنین ارزیابی عملکرد مدیریت استفاده می‌کنند، سودهای جاری و گذشته شرکت است. سود نیز خود متشکل از ارقام نقدی و تعهدی است و ارقام تعهدی سود تا حدود زیادی در کنترل مدیریت هستند و وی می‌تواند برای بهتر جلوه‌دادن عملکرد شرکت و افزایش قابلیت پیش‌بینی سودهای آینده در ارقام تعهدی سود دست برده و به اصطلاح امروزی سود را مدیریت کند. به بیان دیگر، مدیران تلاش می‌کنند تا با انتخاب روش‌های مجاز حسابداری، نتایجی قابل پیش‌بینی و ثابت خلق کنند. زیرا، اغلب سرمایه‌گذاران و مدیران اعتقاد دارند شرکت‌هایی که روند سودآوری مناسبی دارند و سود آن‌ها دچار تغییرات عمده نمی‌شود نسبت به شرکت‌های مشابه، ارزش بیشتر و قابلیت پیش‌بینی و مقایسه‌ی بیشتری دارند. از سوی دیگر، با توجه به تئوری نمایندگی^۲ مدیران می‌توانند از انگیزه‌ی لازم برای دستکاری سود به منظور حداکثر کردن منافع خود برخوردار باشند. جنین و پیوت^۳ (۲۰۰۵) معتقدند حسابرسی می‌تواند یکی از راه‌های جلوگیری و کاهش مدیریت سود باشد. زیرا اعتقاد بر این است، شرکت‌هایی که صورت‌های مالی حسابرسی شده ارائه کنند دارای محتوای اطلاعاتی و سود با کیفیت بیشتری هستند. ارقام تعهدی وابسته به قضاوت‌های مدیران است و حسابرسی شرکت‌هایی که ارقام تعهدی بیشتری دارند، نیز دشوارتر است. حسابرسی با کیفیت بالاتر، با احتمال بیشتری عملکردهای حسابداری مورد تردید را کشف می‌کند. زیرا موسسه‌های

^۲ - Agency Theory

^۳ - Janin and Piot

حسابرسی با کیفیت دارای تخصص، منابع و انگیزه‌های بیشتری برای کشف اشتباه و تقلب هستند.

بند اول: پیشینه‌ی تحقیق

تحقیق‌های زیادی ارتباط بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سودبانگی را بررسی کردند. بیکر (۱۹۹۸)، فرانسیس (۱۹۹۹)، دیفاند و جیانبالوو^۱ (۱۹۹۳ و ۱۹۹۱) و گور^۲ (۲۰۰۱) در تحقیق‌های خود در شرکت‌های دولتی به این نتیجه رسیدند که کیفیت حسابرسی احتمال وقوع مدیریت سود را کاهش می‌دهد. بیکر، دیفاند و جیانبالوو (۱۹۹۸)، بتی و هاریس^۳ (۱۹۹۸)، بتی و پترونی^۴ (۲۰۰۲)، کاپنز و پیک^۵ (۲۰۰۵) و بورستالر و دیگران^۶ (۲۰۰۴) نیز تاثیر کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود در شرکت‌های خصوصی را بررسی کردند و نتیجه گرفتند که کیفیت حسابرسی با مدیریت سود در شرکت‌های خصوصی رابطه‌ی معکوس دارد. دیوایس، سو و ترامپتر^۷ (۲۰۰۲) در تحقیق خود نتیجه گرفتند بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود رابطه‌ی منفی با اهمیتی وجود دارد. تندلو و وانسترلن^۸ (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که کیفیت حسابرسی با میزان اقلام تعهدی غیرعادی رابطه‌ی منفی دارد. یافته‌های تحقیق هوگن و جیتر^۹ (۱۹۹۹) نشان داد، کیفیت حسابرسی هموارسازی سود را کاهش می‌دهد. نتایج تحقیق ژائو و ایلدر^{۱۰} (۲۰۰۲) نیز نشان داد شرکت‌هایی که توسط پنج موسسه‌ی بزرگ حسابرسی رسیدگی شدند دارای مدیریت سود کمتری هستند. باننستر و ویست^{۱۱} (۲۰۰۱) نتیجه گرفتند

¹ - Defond and Jiambalvo

² - Gore

³ - Beatty and Harris

⁴ - Beatty and Petroni

⁵ - Coppens and Peek

⁶ - Burgstahler and Others

⁷ - Davis, Soo and Trompeter

⁸ - Tendeloo and Vanstraelen

⁹ - Hogan and Jeter

¹⁰ - Zhou and Elder

¹¹ - Bannister and Wiest

کیفیت حسابرسی هموارسازی سود را محدود می‌کند. کمرن، پرینسیپ و ترامبتا^۱ (۲۰۰۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که ساعات صرف شده برای حسابرسی صاحب کار با اقلام تعهدی اختیاری و مدیریت سود رابطه‌ی منفی دارد. نتایج تحقیق گور، پاپ و ساین^۲ (۲۰۰۱) رابطه‌ی منفی بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود در فرایند عرضه‌ی اولیه‌ی سهام را تایید می‌کند. ایلدر و ژائو^۳ (۲۰۰۱) در تحقیق خود نتیجه گرفتند وجود کمیته‌ی حسابرسی و اندازه‌ی آن، مدیریت سود را کاهش می‌دهد. فاروزانا و راشیده^۴ (۲۰۰۶) در تحقیق خود تاثیر اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی (۵ موسسه‌ی بزرگ) و وجود کمیته‌ی حسابرسی بر اقلام تعهدی را بررسی کردند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی، میزان اقلام تعهدی اختیاری را کاهش نمی‌دهد. اما، وجود یک کمیته‌ی حسابرسی فعال در شرکت میزان آن‌ها را کاهش می‌دهد. مینگ^۵ (۲۰۰۷) نیز در تحقیق در شرکت‌های چینی نتیجه گرفت ده موسسه‌ی بزرگ حسابرسی در چین بیشتر از موسسه‌های دیگر موجب کاهش مدیریت سود می‌شوند.

فرانسیس (۱۹۹۹) در تحقیق خود به این نتیجه رسید، شرکت‌هایی که تمایل بیشتری به ایجاد اقلام تعهدی دارند، با احتمال بیشتری از خدمات شش موسسه‌ی بزرگ حسابرسی برای اعتبار بخشیدن به سود خود استفاده می‌کنند. ازیبی و راجی^۶ (۲۰۰۸) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که حسابرسی پنج موسسه‌ی بزرگ تاثیری بر کاهش اقلام تعهدی ندارد. نتایج تحقیق توپساموت و جیکنکیت^۷ (۲۰۰۸) نیز حاکی از این است که وجود کمیته‌ی حسابرسی، تعداد جلسات آن و اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی بر مدیریت سود موثر نیست. چن^۸ (۲۰۰۵) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسید که تداوم حسابرسی یک موسسه‌ی حسابرسی، استفاده از اقلام تعهدی و مدیریت سود را افزایش می‌دهد. ابراهیمی و سیدی (۱۳۸۷) در تحقیق خود در ۷۱

1- Cameran, Prencipe and Trombetta

2 - Gore, Pope and Singh

3 - Fairuzana and Rashidah

4 - Azibi and Rajhi

5 - Thoopsamut and Jaikengkit

6 - Chen

شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به بررسی تاثیر نوع موسسه حسابرسی (سازمان حسابرسی و سایر موسسه‌ها) و نوع اظهار نظر حسابرسی در گزارش حسابرسی بر روی اقلام تعهدی اختیاری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که تنها نوع موسسه‌ی حسابرسی با اقلام تعهدی اختیاری ارتباط دارد.

بخش دوم: عوامل موثر بر کیفیت حسابرسی

آقایی و کوچکی (۱۳۷۴) معتقدند، کیفیت کار موسسه‌های حسابرسی متفاوت است و بطور مستقیم نمی‌توان با مشاهده‌ی موسسه‌ها تشخیص داد که کدام موسسه از کیفیت کاری بالاتری برخوردار است. تحقیق‌ها نشان می‌دهند اندازه، قدمت، شهرت و نام تجاری موسسه‌های حسابرسی می‌توانند معیارهای متمایز کننده‌ی کیفیت حسابرسی باشند.

جول، جاب و هاگتون^۱ (۲۰۰۵) در تحقیق خود برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی علاوه بر اندازه موسسه‌ی حسابرسی از تخصص موسسه‌ی حسابرسی در صنعت صاحب کار نیز استفاده کردند. آنان معتقد بودند موسسه‌های حسابرسی که در صنعت صاحب کار تخصص داشته باشند، با کیفیت بیشتری به حسابرسی آن می‌پردازند. فرگوسن و استاکس^۲ (۲۰۰۲)، ژائو و ایلدر (۲۰۰۲) و بالسم (۲۰۰۳) نیز در تحقیق‌های خود از تخصص حسابرس در صنعت صاحب کار برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی استفاده کردند. دی‌آنجلو^۳ (۱۹۸۱) کیفیت حسابرسی را به صورت احتمال کشف و گزارش اشتباه‌های با اهمیت در صورت‌های مالی تعریف می‌کند. او به لحاظ نظری ارتباط بین کیفیت حسابرسی و اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی را مطرح کرد و معتقد بود موسسه‌های بزرگ شرکت‌های بیشتری را حسابرسی می‌کنند و کل حق‌الزحمه‌ی آن‌ها بین شرکت‌های صاحب کار تفکیک می‌شود و به صاحب‌کاران وابستگی ندارند. موسسه‌های حسابرسی بزرگ استقلال بیشتری دارند، بنابراین با کیفیت بیشتری به حسابرسی می‌پردازند. دیویدسون^۴ (۱۹۹۳) نیز معتقد است مدیران انگیزه‌های زیادی برای

¹ - Johl, Jubb and Houghton

² - Ferguson and Stokes

³ - De Angelo

⁴ - Davidson

Journal of Human Sciences

فصلنامه مطالعات بین‌رشته‌ای - دوره دوم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۸

۲۶۰

دستکاری سود دارند تا بتوانند به پیش‌بینی‌های تحلیلگران مالی تحقق ببخشند. بنابراین، اگر حسابرسی موسسه‌های بزرگ کیفیت بیشتری داشته باشند، باید انتظار داشت خطاهای پیش‌بینی تحلیل‌گران در شرکت‌هایی که توسط موسسه‌های کوچک‌تر رسیدگی شدند، بیشتر باشد. دیویدسون در تحقیق خود این موضوع را تایید می‌کند. دای^۱ (۱۹۹۳) و لینوکس^۲ (۱۹۹۹) نیز در تحقیق‌های خود به همین نتیجه رسیدند.

بارتو، فردیناند و جودی^۳ (۲۰۰۰) در تحقیق خود برای ارزیابی کیفیت حسابرسی از شش موسسه‌ی بزرگ حسابرسی استفاده کردند، آنان فرض کردند حسابرسی توسط این شش موسسه‌ی بزرگ، دارای حداکثر کیفیت است و شرکت‌های صاحب‌کاری که موسسه‌هایی غیر از شش موسسه‌ی بزرگ آن‌ها را حسابرسی می‌کنند، سعی در ارائه‌ی اقلام تعهدی اختیاری بیشتری برای ایجاد تغییر در سود دارند. نتایج تحقیق آنان نشان داد، شرکت‌های صاحب‌کار موسسه‌های غیر از شش موسسه‌ی بزرگ، اقلام تعهدی اختیاری را به طور متوسط معادل ۱,۵ تا ۲,۱ درصد از کل دارایی‌ها، بیش از شرکت‌های صاحب‌کار شش موسسه‌ی بزرگ گزارش می‌کنند. کارامانیس و لینوکس^۴ (۲۰۰۶) نیز نتیجه گرفتند بین حسابرسی موسسه‌های بزرگ و کیفیت حسابرسی رابطه‌ی مثبت وجود دارد. برخی معتقدند چرخش اجباری حسابرس کیفیت حسابرسی را افزایش می‌دهد. نتیجه‌ی تحقیق ابراهیم^۵ (۲۰۰۱) رابطه‌ی بین چرخش اجباری حسابرس و کیفیت حسابرسی را تایید نمی‌کند.

بند اول: مدیریت سود بانکی

تحقیق‌های زیادی وجود مدیریت سود بانکی را تایید کرده‌اند. آرچی بلد^۶ (۱۹۶۷)، کاشینگ^۷ (۱۹۶۹)، داشر و مالکوم^۱ (۱۹۷۰)، رانن و سادن^۲ (۱۹۷۵)، کاپلند^۳ (۱۹۶۸)،

1 - Dye

2 - Lennox

3 - Bartov, Ferdinand and Judy

4 - Caramanis and Lennox

5 - Ebrahim

6 - Archibald

7 - Cushing

اکسی^۴ (۲۰۰۱) و هلی و والز^۵ (۱۹۹۹) در تحقیق‌های خود نشان دادند مدیریت سود در بین شرکت‌های مورد مطالعه به روش‌های مختلف انجام می‌شود. مرتون^۶ (۱۹۸۷)، لوبو و ژائو^۷ (۲۰۰۱) و جو و کیم^۸ (۲۰۰۳) در تحقیق‌های خود نتیجه گرفتند در شرکت‌هایی که کیفیت افشای بیشتری دارند، مدیریت سود کمتری وجود دارد.

ابراهیمی و دیگران (۱۳۸۷) بیان می‌کنند که سود از دو بخش تعهدی و نقدی تشکیل شده است و اقلام تعهدی سود نیز به دو بخش اقلام تعهدی اختیاری^۹ و غیر اختیاری تقسیم می‌شود که اقلام تعهدی اختیاری بیشتر می‌تواند در معرض مدیریت و دستکاری قرار گیرد. تا کنون شش مدل کشف اقلام تعهدی اختیاری توسط محققان معرفی شده است که از بین آن‌ها، مدل تعدیل شده‌ی جونز مقبول تر است.

مدیریت سود بانکی به عنوان اقدام‌های آگاهانه‌ی مدیریت برای از بین بردن نوسان‌های سود، در تحقیق‌های مختلف به روش‌های متفاوت اندازه‌گیری می‌شود. دی‌فاند و جیمبالو^{۱۰} (۱۹۹۴)، سابرامانیام^{۱۱} (۱۹۹۶)، بارتو^{۱۲} (۲۰۰۰)، لوبو و ژائو^{۱۳} (۲۰۰۱) و دیچاو، اسلون و اسوینی^{۱۴} (۱۹۹۵) در تحقیق‌های خود برای اندازه‌گیری مدیریت سود از بخش اختیاری^{۱۵}

1 - Dasher and Malcom

2 - Ronen and Sadan

3 - Copeland

4 - Xie

5 - Healy and Wahlen

6 - Merton

7 - Lobo and Zhou

8 - Juo and Kim

9 - Discretionary Accruals

10 - Defond and Jiambalvo

11 - Subramanyam

12 - Bartov

13 - Lobo and Zhou

14 - Dechow, Sloan and Sweeny

15 - Discretionary Accruals

اقلام تعهدی استفاده کرده‌اند. زیرا، این دسته از محققان اعتقاد داشتند این ارقام با احتمال بیشتری در معرض دستکاری مدیران قرار می‌گیرد و اندازه‌های قابل اطمینانی از مدیریت سود هستند. لیوز^۱ (۲۰۰۱) و باتاچاریا^۲ (۲۰۰۱) برای محاسبه‌ی میزان مدیریت سود از چهار اندازه‌ی مختلف از مدیریت سود، بدون اتکا به برآورد ارقام اختیاری، استفاده کردند، زیرا عقیده داشتند که مدل‌های پیشین قادر به برآورد صحیح بخش اختیاری ارقام تعهدی نیستند و ممکن است مشکلاتی در نتایج بوجود آورند.

بند دوم: ارزش زمانی پول

حتما شما هم به یاد دارید که در سالهای قدیم می‌توانستید با هزینه کمتری اجناس بیشتری تهیه کنید، با اینکه حقوق و درآمد کمتری داشته‌اید اما هزینه‌های شما نیز کمتر بوده و با مقدار کمتری نقدینگی زندگی خود را مدیریت می‌کردید. تا حالا به این فکر کرده‌اید چرا ارزش هزار تومان در سال ۱۳۷۰ و سال ۱۳۹۰ یکی نیست؟ چرا ارزش پول در طی زمان دچار تغییر می‌شود؟ مهمترین دلیل این اتفاق افزایش میزان هر سرمایه در طول زمان است. فرض کنید شما اکنون دارای یک میلیون تومان پول باشید و بتوانید با یک کسب و کار موفق طی چهار سال سرمایه خود را دو برابر کنید. در مقایسه با حالتی که شما با پول خود کار نکرده‌اید و مبلغ پول شما یک میلیون تومان باقی مانده است، اکنون دارای پول بیشتری هستید. به بیان دیگر چون با سرمایه‌گذاری مقدار پول بیشتر می‌شود در صورت کار نکردن و راکد ماندن پول، ارزش پول در گذر زمان کم می‌شود. از این مفهوم با واژه "ارزش زمانی پول" یاد می‌شود. به بیان دیگر ارزش یک مقدار یکسان پول در طول زمان یکسان نیست و باید به زمان به دست آوردن و خرج کردن پول توجه کرد. یعنی یک میلیون تومان در حال حاضر ارزشش از یک میلیون تومان در سال آینده بیشتر است. دلیل دیگر این مسئله نیز تورم و افزایش قیمت عمومی کالاها و خدمات است. به علت تورم قیمت کالاها در طول زمان افزایش می‌یابد و در نتیجه ارزش پول کم می‌شود

¹ - Leuz

² - Bhattacharya

بند سوم: نرخ بهره

به میزان بهای پول وام گرفته شده یا سرمایه گذاری شده بهره گفته می شود. در واقع بهره میزان افزایش یک سرمایه در طی بازه زمانی مشخص است. به طور مثال اگر سرمایه گذار در زمان یک سال از سرمایه ۱۰۰۰ دلاری به ۱۱۰۰ دلار سرمایه برسد، ۱۰۰ سود داشته و نرخ بهره او ۱۰٪ است. عموماً وام دهندگان برای در امان ماندن از افت ارزش سرمایه خود در طول زمان نرخ بهره مشخصی را برای پولی که قرض می دهند عنوان می کنند.

نتیجه گیری

سود بانکی یک نوع فایده مالی است و وقتی اتفاقی افتد که مجموع درآمدهای شرکت از مجموع هزینه‌هایی که برای کسب آن درآمدها متحمل شده، بیشتر شود. سود شرکت متعلق به مالکان شرکت است و آن‌ها هستند که تصمیم می‌گیرند آیا سود به دست آمده را مجدداً در کسب و کار شرکت هزینه کنند یا نه. در شرکت‌ها سود اشاره به پولی دارد که بعد از کسر همه هزینه‌ها از درآمد حاصل از فروش محصولات یا خدمات برای شرکت باقی می‌ماند. همه ما موظف هستیم مالیات درآمد خود را پردازیم. مدیریت سودبانکی یکی از موضوع‌های پر-طرفدار بین سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران، تحلیل‌گران و عموم کاربران صورت‌های مالی است. به گفته‌ی فیشر مدیریت سود دخالت هدفمند مدیران در فرآیند گزارشگری مالی برون سازمانی است. یکی از راه‌های کاهش مدیریت سود ارتقای کیفیت حسابرسی است. زیرا، شرکت‌هایی که سود را دستکاری و مدیریت می‌کنند، بیشتر مستعد این هستند که گزارش حسابرسی تعدیل شده (غیرمقبول) داشته باشند. با توجه به تحقیق‌ها و مباحث پیش گفته، می‌توان نتیجه گرفت، کیفیت حسابرسی میزان اقلام تعهدی اختیاری و مدیریت سود را کاهش می‌دهد. محققان برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی معمولاً از متغیرهای هشت، شش، پنج یا چهار موسسه‌ی بزرگ حسابرسی (اندازه‌ی موسسه) و تخصص موسسه‌ی حسابرسی از صنعت واحد مورد رسیدگی استفاده کردند.

منابع و مآخذ

۱. آقائی، محمد علی و کوچکی، حسن. (۱۳۷۴). "گمان‌هایی پیرامون نمایش سود"، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۱۴ و ۱۵، صص ۶۴-۵۶.
۲. ابراهیمی کردلر، علی و سیدی، سیدعزیز (۱۳۸۷). "نقش حسابرسان مستقل در کاهش اقلام تعهدی اختیاری". بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۵، شماره ۵۴، زمستان ۱۳۸۷ صص ۱۶-۳.
۳. دستگیر و ناظمی. (۱۳۸۵). "بررسی نظرات استادان دانشگاه‌ها، حسابداران حرفه‌ای و قانون‌گذاران در رابطه با مدیریت سود". دانش و پژوهش حسابداری: شماره ۱۱، صص ۱۸-۱۲.

[4] Cameran, Prencipe and Trombetta. (2008) "Earnings management, audit tenure and auditor changes: does mandatory auditor rotation improve audit quality?"

[5] Caramanis and Lennox. (2006) "Audit effort and earnings management", *Journal of Accounting and Economics*, Vol 45, pp 116-138.

[6] Chen. (2005). "The Audit Opinion of Earnings Management in Listed Companies of China", *Journal of Modern Accounting and Auditing*, Vol.1, No.7: pp 67-81